

บทที่ 6

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียน สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียน
- 2) เพื่อทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียน
- 3) เพื่อประเมินและติดตามชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียน

1.2 สมมติฐานการวิจัย

- 1) ชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
- 2) นักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิม
- 3) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

1.3.1 การพัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอนย่อย ดังนี้ (1) ศึกษาความต้องการความรู้และประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน ประถมศึกษา นักเรียนระดับมัธยมศึกษา และครูผู้สอนด้วยการสัมภาษณ์ (2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง (3) พัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงคุณภาพจากนั้นไปหาประสิทธิภาพ (4) ทดลองใช้จริงของชุดการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ (5) ประเมินและติดตามการใช้ชุดการเรียนรู้ดังกล่าวด้วยแบบสัมภาษณ์

1.3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย มี 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ครูและนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี จำนวน 158 โรงเรียน เพื่อสำรวจความต้องการเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ที่ต้องการได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 35 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี จำนวน 158 โรงเรียน เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกลุ่มที่ 4 นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี จำนวน 158 โรงเรียน เพื่อทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มี 4 กลุ่ม ได้มาดังนี้ กลุ่มที่ 1 ครูและนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เรียนภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2552 มีจำนวนทั้งสิ้น 75 คน จำแนกเป็นครูผู้สอนจำนวน 25 คน นักเรียนประถมศึกษาจำนวน 25 คน และนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 25 คน ที่เรียนในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2552 ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 ท่าน เลือกแบบเจาะจงได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 3 ด้าน ด้านการเกษตร ด้านหัตถกรรม และด้านแพทย์แผนไทย ด้านละ 5 ท่าน กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 75 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 25 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 25 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 25 คน เป็นนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรีที่เรียนในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มที่ 4 นักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 90 คน เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 30 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นมัธยมต้นปีที่ 1 จำนวน 30 คน เป็นนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรีที่เรียนในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

1.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์ครูและนักเรียนเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ที่ต้องการได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จำนวน 4 ข้อคำถาม (2) แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จำนวน 9 ข้อคำถาม (3) ชุดการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น โดยยึดแนวการผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ของศาสตราจารย์ ดร.ชัชยงค์ พรหมวงศ์ มีจำนวน 3 หน่วยประสบการณ์ หน่วยประสบการณ์ที่ 1 การจัดทำแผนงานเกษตรทฤษฎีใหม่ หน่วยประสบการณ์ที่ 2 การทำหัวโขนของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง และหน่วยประสบการณ์ที่ 3 การทำลูกประคบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึด

แนวเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอนการร่างดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักการและทฤษฎี ขั้นที่ 2 ผลิตรายการเรียนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย วิเคราะห์เนื้อหา กำหนดจุดประสงค์ที่คาดหวัง วิเคราะห์ภารกิจและงาน วิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระ เลือกรูปแบบและวิธีการให้ ประสพการณ์ กำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับการเผชิญประสพการณ์ เขียนแผนการเผชิญ ประสพการณ์ ผลิตรายการสำหรับชุดการเรียน ประกอบด้วย ประมวลสาระ วิดีทัศน์ และบุคคลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดสิ่งอำนวยความสะดวก และเส้นทางการเรียน ขั้นที่ 3 ตรวจสอบและปรับปรุงชุดการเรียน ขั้นที่ 4 ทดสอบประสิทธิภาพเบื้องต้น และขั้นที่ 5 ทดลองใช้จริง (4) แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน วัดระดับพฤติกรรมพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย แบบทดสอบวัดระดับพฤติกรรมพุทธิพิสัยเป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบจำนวน 4 ตัวเลือก แบบทดสอบก่อนเรียน 10 ข้อ และแบบทดสอบหลังเรียน 10 ข้อ ข้อสอบมีความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.45-0.75 และค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.45-0.80 และมีค่าความเที่ยงระหว่าง 0.62-0.75 (5) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจำนวน 4 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ มีจำนวน 4 ข้อ ตอนที่ 2 ส่วนประกอบของชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่าจำนวน 18 ข้อคำถาม ตอนที่ 3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า จำนวน 12 ข้อคำถาม ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนด้วยชุดการเรียนจำนวน 1 ข้อคำถาม และ (6) แบบสัมภาษณ์การติดตามนักเรียนในการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างจำนวน 6 ข้อ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 6 ประเภทได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนจำนวน 75 คน (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 15 ท่าน (3) การเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนในการใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการทดสอบแบบเดี่ยว แบบกลุ่ม และแบบภาคสนามกับนักเรียนจำนวน 75 คน (4) การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการทดลองใช้จริงกับนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนักเรียนจำนวน 90 คน และ (5) การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินและติดตาม โดยการสัมภาษณ์กับนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 90 คน

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาประสิทธิภาพค่า E_1/E_2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

1.4 ผลการวิจัย

1.4.1 ผลการวิจัยการพัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียน มีดังนี้

1) ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้

(1) ผลการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม

นายขวง เขียวนิล ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ หรือด้านเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่ นำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ ความมีเหตุผล ความรู้จักพอประมาณ ความมีภูมิคุ้มกัน และการเดินทางสายกลาง และหลักความไม่ประมาท ไม่เร่งผลผลิตจนผลิตธรรมชาติ ไม่ตกเป็นทาสและกระตุ้นของสังคม ใช้หลักกรรมแห่งความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 คือ ชอบที่จะทำ ทำด้วยความขยัน สุขสันต์เพราะใส่ใจ ไตร่ตรองและกลั่นกรองผลงาน ประหยัด พึ่งตนเอง และอยู่อย่างมีส่วนร่วม

นายสมชาติ นาคคุ้ม ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำสวนมะม่วงทวาย ได้ดำเนินถึง โครงการตามพระราชดำริของในหลวงก่อนเป็นอันดับแรก จึงเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่แบบพอเพียง โดยทำให้มีความยั่งยืนสามารถเลี้ยงปากท้องและครอบครัวได้อย่างเป็นสุขตลอดไป

นายพะยอม ค้วงทอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำนาบัว ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือชุมชนมาตลอด

นายวินัย นพสันติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำสวนกล้วยไม้เพื่อการส่งออก ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความขยันอดทน ไม่ย่อท้อ และประหยัดที่สุดเท่าที่จะทำได้

นางสาวอัจฉราวรรณ น้อยกล้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นการเพาะเห็ดฟางใน ตระกร้าพลาสติกยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพึ่งพาตัวเอง ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเผยแพร่ความรู้ให้ชุมชนช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

(2) ผลการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

นายนัดดี รอดภัย ภูมิปัญญาการทำหัวโชน ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ช่วยเหลือชุมชนด้วยการให้สมาชิกภายในชุมชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพการทำหัวโชนเพิ่มมากขึ้น และชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

พลโลชาดิวัฒน์ งามนิคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานจลุและแกะสลักโลหะ ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความประหยัด เรียบง่าย ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพ ใช้วิชาความรู้ในการทำงานด้วยความสุจริตและถูกต้อง และอุทิศตนให้แก่ชุมชนและสังคมเสมอมา

นายเสน่ห์ แจ่มจรรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำตะกุ่ม พานแว่นฟ้าและเตียบ

ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวอย่างเต็มที่ ใช้ความสามารถช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน มีความพอใจในความเป็นอยู่อย่างประมาณตน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ

นายพิศาล บุญผูก ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเครื่องปั้นดินเผายึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามเอกัตภาพ ไม่ยึดติดกับสิ่งใด มีการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

(3) ผลการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทย

นางปราณี เทียงพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำลูกประคบ ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาตลอด กล่าวคือ การพึ่งพาตนเอง ทำแต่น้อยด้วยตนเอง พออยู่พอกิน ให้ชุมชนพึ่งพากันเองเป็นหลัก ไม่ผลิตมากไม่นำเงินทุนไปจม และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและคุณประโยชน์

นายอำนาจ บุญมี ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรไทย ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพิ่มมูลค่าช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และพัฒนาท้องถิ่น

นายสยงค์ พรหมดี ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทย ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความรู้และความชำนาญด้านการแพทย์แผนไทย และนำวิถีชีวิตของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมมาพึ่งพากัน

นายสุวัฒน์ นาสุคนธ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทย ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความชอบ ทำอะไรด้วยความรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันอย่างดี ใช้เหตุผล และความพอประมาณ

นายสมศักดิ์ รุ่งพานิช ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทย ใช้วิถีชีวิตแบบพอดี พออยู่ พอกิน ผลิตยาสมุนไพรไม่มาก พอจำหน่ายรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสอนให้ผู้เรียนใช้ความรู้คู่คุณธรรมประกอบอาชีพอย่างสุจริต

1) ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า (1) ครูและนักเรียนต้องการทราบประวัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหัวข้อต่อไปนี้ อายุ บิดาและมารดาของภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานภาพทางครอบครัว ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น ที่อยู่ปัจจุบัน และการศึกษาและประสบการณ์ (2) ครูและนักเรียนต้องการทราบรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาสอน ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนการทำและเทคนิควิธีการทำภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการทำ เวลาที่ใช้ในการทำ เงินลงทุนและผลกำไร

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ความรู้ที่ได้รับจากใคร ผลงานหรือรางวัลที่ได้รับ เหตุผลที่คิดค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และประโยชน์ที่ประเทศชาติได้รับ และ (3) ครูและนักเรียนต้องการทราบ การนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในภูมิปัญญาท้องถิ่น ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ หลักการของ เศรษฐกิจพอเพียงที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ ประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียงต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้แนวเศรษฐกิจพอเพียงของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) ผลการวิจัยการทดสอบประสิทธิภาพ พบว่า ชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้ง 3 ชุดการเรียน มีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้ 80/80 E₁/E₂ ดังนี้ 78.13/78.75, 78.13/80.00, 80.62/81.87

3) ผลการวิจัยความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียน ที่เรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้น คะแนนทดสอบหลัง เรียนเพิ่มขึ้นกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนทั้ง 3 หน่วยประสบการณ์

4) ผลการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความ คิดเห็นต่อชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด โดยเฉพาะภารกิจและงานที่ กำหนดไว้ทำให้นักเรียนปฏิบัติหรือทำตามภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ นักเรียนมีความพึงพอใจหรือชอบ ในระดับมากที่สุดได้เรียนด้วยชุดการเรียน และเห็นความสำคัญและอยากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าเด็กเห็นความสำคัญของความเป็นไทย

1.4.2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับการทดลองใช้จริงของชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ นักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความก้าวหน้าทางการเรียน เพิ่มขึ้นจากเดิม

1.4.3 ผลการประเมินและติดตามนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการประเมินและติดตามนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียน นักเรียนได้นำชุดการ เรียนไปถ่ายทอดโดยการพูดคุย อธิบาย สาธิต และฝึกปฏิบัติ กับบิดามารดาในครอบครัวและญาติที่ นื่อง ครูและเพื่อนในโรงเรียน และประชาชนในชุมชน นักเรียนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียนสร้าง ขึ้นงาน 2 ลักษณะ คือ ทำเหมือนกับที่ได้รับการอบรม และประยุกต์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นในรูปแบบอื่น นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ ใช้ชีวิตอย่าง พอเพียง และนำไปใช้ในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม การงานพื้นฐานอาชีพ และศิลปะ

2. อภิปรายผล

จากพระราชดำรัสแนวคิทธฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง การให้รู้จักอยู่อย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยมีเงื่อนไข คือ มีความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังและมีคุณภาพ คือ ชื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน รู้จักแบ่งปัน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหลักที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นต้นแบบของชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรผสมผสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำหัตถ์ โขน และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำลูกประคบ ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ คือ การพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี มาถ่ายทอดให้กับนักเรียนหรือผู้เรียนในรูปชุดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนมีเงื่อนไข คือ ความรู้ และการมีภูมิคุ้มกันในตัว ดังจะเห็นได้จากประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่านักเรียนมีความรู้และภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ในส่วนที่เป็นเงื่อนไขของคุณธรรมก็พบว่า นักเรียนอยากจะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนเห็นความสำคัญของความเป็นไทย

เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลที่ได้จากงานวิจัยนี้ มีความสอดคล้องตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ขออภิปรายในรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

2.1 การพัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 หน่วย
 ประสพการณ์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยคะแนนภารกิจและงานระหว่างเรียนและแบบทดสอบหลังเรียนเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนประกอบของชุดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ (1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภารกิจและงานที่กำหนดไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งความรู้หลัก ผู้วิจัยได้กำหนดภารกิจและงานไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นตอนของความรู้ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถ่ายทอดให้นักเรียน จากการสังเกตนักเรียนสามารถวางแผนการจัดการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ทำหัตถ์ โขน และลูกประคบได้จากการชมการสาธิตของภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียนได้ศึกษาภารกิจและงาน และปฏิบัติตามภารกิจเป็นส่วนประกอบสำคัญในชุดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียน “ทำได้” คือ สร้างชิ้นงานที่เป็นภูมิปัญญาได้ ในประเด็นนี้ตรงกับการสอบถามนักเรียนในแบบสอบถามพบว่า นักเรียนมีความต้องการ ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.79$) ว่า ภารกิจและงานที่กำหนดไว้ ทำให้นักเรียนปฏิบัติหรือทำตามภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ (2) ประมวลสาระอยู่ในรูปสื่อสิ่งพิมพ์เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้นักเรียนมีความรู้และประสพการณ์ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อฟังหรือทำไม่ทันตามภูมิปัญญาท้องถิ่นก็สามารถศึกษาได้ด้วยตนเองจากประมวลสาระ และใช้ประมวลสาระทบทวนเนื้อหาสาระและประสพการณ์ของ

ภูมิปัญญาในด้านนั้นได้อีกด้วย (3) วัตถุประสงค์เป็นสื่อที่เสนอทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงในเรื่องขั้นตอนการทำภูมิปัญญาด้านการเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่ การทำหัวโชน และการทำลูกประคบ จึงช่วยต่อยอดให้นักเรียนมีความรู้และทักษะในการทำภูมิปัญญานั้นได้ และช่วยสร้างความสนใจให้นักเรียนอยากทำ นักเรียนจะได้ชมก่อนเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถที่จะมาชมหลังจากเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสาธิตแล้ว (4) รูปแบบการเรียนรู้ใช้ 3 รูปแบบ คือ เรียนกับภูมิปัญญาโดยเชิญภูมิปัญญาที่โรงเรียนและพานักเรียนไปเรียนที่แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนกับเพื่อนนักเรียน ช่วยกันเป็นกลุ่มในการทำแผนงานเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำลูกประคบ และหัวโชน และเรียนด้วยตนเองในการศึกษาประมวลสาระและชมวีดิทัศน์ การใช้รูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้จากหลายแหล่งความรู้ทั้งภูมิปัญญาและเพื่อน และ (5) วิธีการเรียนหรือการเผชิญประสบการณ์ใช้วิธีการเรียนที่หลากหลาย คือ มีทั้งการเรียนแบบกิจกรรมกลุ่ม รายบุคคล สาธิต และฝึกปฏิบัติ โดยเฉพาะให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ลงมือทำด้วยตนเอง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงจะจดจำความรู้และประสบการณ์ได้นาน

จะเห็นได้ว่า ส่วนประกอบในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงส่งผลให้นักเรียนทำภารกิจและงานได้หรือทำกิจกรรมระหว่างเรียนได้ เมื่อนักเรียนทำภารกิจและงานได้ทำให้ทำคะแนนทดสอบหลังเรียนได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากนี้ ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นทั้ง 3 หน่วยประสบการณ์ ทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิม เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะข้อดีของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้ประสบการณ์ทางอ้อมและประสบการณ์ตรงกับนักเรียน คือ ได้เรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้ลงมือฝึกปฏิบัติ จากการกำหนดภารกิจและงานที่ชัดเจนและมีรายละเอียดให้นักเรียนได้ทบทวนและปฏิบัติได้ นักเรียนจึงเกิดการเรียนรู้ตรงกับหลักจิตวิทยากลุ่มประสบการณ์นิยมหรือทฤษฎีสนาม (ซัยยงค์ พรหมวงศ์ 2545: 13) กล่าวว่า จิตวิทยากลุ่มประสบการณ์นิยมถือว่าคนจะเกิดการเรียนรู้เมื่อเห็นความจำเป็นที่จะเรียนรู้ เมื่อเห็นความจำเป็นที่จะเรียน มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมการเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ได้สอบถามความคิดเห็นนักเรียนจำนวน 48 คน ในการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามโดยภาพรวมนักเรียนมีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะนักเรียนมีความพึงพอใจหรือชอบที่จะได้เรียนด้วยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x} = 4.83$) ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า (1) นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมากและการเรียนรู้ที่เป็นลำดับขั้นตอน (2) นักเรียนรู้ว่าตนเองต้องทำอะไรก่อนเรียน จากภารกิจและงาน (3) นักเรียนมีโอกาสดูช่วยเหลือกัน ทำงานเป็นกลุ่มกับเพื่อน และได้แสดงความคิดเห็น จึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียน ทำให้

นักเรียนพบความสุขในการเรียน จากการสังเกตนักเรียนพบว่า นักเรียนเพลิดเพลินกับการเรียนคอยช่วยเหลือกันในกลุ่ม และตั้งใจเรียนเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ นักเรียนมีความเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x} = 4.83$) ว่า นักเรียนเห็นความสำคัญและอยากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ (1) นักเรียนมีความพึงพอใจที่เรียน และ (2) สื่อการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เสนอเนื้อหาสาระและประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ท่านที่นำแนวเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ท่านนั้นชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาและนักเรียนได้เห็นผลงานของภูมิปัญญา และนักเรียนเองก็ได้สร้างผลงานได้ตามภูมิปัญญาด้วย จึงเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและอยากอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 การทดลองใช้จริงชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้ดังกล่าวมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่นเดียวกับการทดลองใช้เบื้องต้นในการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามก็พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้มีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อดีของส่วนประกอบของชุดการเรียนรู้ เช่น ภารกิจและงานที่กำหนดไว้อย่างมีขั้นตอนและชัดเจน นักเรียนสามารถสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ประมวลสาระและวิดิทัศน์เป็นสื่อที่ใช้ทดแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ นักเรียนมีโอกาสศึกษาซ้ำทวนได้ และตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้ประสบการณ์ตรงกับนักเรียน นอกจากนี้วิธีการเรียนในชุดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและอ้อม เช่น วิธีการเรียนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการเรียนกับเพื่อนเป็นกลุ่ม และวิธีการเรียนด้วยตนเอง ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวการผลิตเช่นเดียวกับการสอนแบบอิงประสบการณ์ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์มุ่งให้ทำได้และมีเป้าหมายในการนำความรู้ไปทำอะไรที่ชัดเจนกว่าการเรียนด้วยวิธีการอื่นๆ ในประเด็นนี้ตรงกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2545: 152) ได้กล่าวว่า ผลกระทบของชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์มุ่งทำให้นักเรียนคิดและทำได้อย่างมีอาชีพ

นอกจากนี้ มีข้อสังเกตที่พบ คือ ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหน่วยประสบการณ์หรือชุดการเรียนรู้ที่ 3 การทำลูกประคบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนในหน่วยประสบการณ์ที่ 1 และ 2 เช่นเดียวกับการทดสอบประสิทธิภาพเบื้องต้นในภาคสนามที่พบว่า หน่วยประสบการณ์ที่ 3 การทำลูกประคบ คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนได้คะแนนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ (1) การทำลูกประคบมีกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนในการทำ นักเรียนส่วนใหญ่จึงทำคะแนนทดสอบหลังเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้สูงกว่าหน่วยประสบการณ์อื่นๆ และ (2) นักเรียนได้เรียนด้วยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านมาแล้วถึง 2 หน่วยประสบการณ์จึงเข้าใจขั้นตอนและกระบวนการการเรียนรู้จากชุดการเรียนรู้มากขึ้น จึงทำให้มีโอกาสปรับปรุงภารกิจและงานให้ได้อยู่เสมอ

2.3 จากการติดตามนักเรียนที่เรียนหลังจากเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ปัญหาท้องถิ่น พบว่านักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน คือ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และสามารถสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมือนกับที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนสำหรับนักเรียนบางคนประยุกต์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปทำเป็นรูปแบบใหม่ขึ้น ในประเด็นนี้สอดคล้องกับการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนในการทดสอบประสิทธิภาพแบบภาคสนามในระดับเห็นด้วยมากที่สุดว่า ชุดการเรียนนี้ทำให้นักเรียนสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ($\bar{x} = 4.81$) และนักเรียนนำความรู้ที่ได้รับจากชุดการเรียนไปใช้ประโยชน์ได้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียนและได้เห็นผลงานของนักเรียนได้ไปฝึกทำเพิ่มเติมหลังจากเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเชื่อได้ว่า ชุดการเรียนชุดนี้ให้ประโยชน์กับนักเรียนจะสอนให้นักเรียนสามารถสร้างผลงานตามภูมิปัญญาท้องถิ่น สอนและนำไปใช้ประโยชน์ได้ สิ่งที่สอดคล้องและสนับสนุนในเรื่องนี้ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2545: 152) ได้กล่าวว่า “ชุดการสอนแบบอิงประสบการณ์จะเลียนแบบธรรมชาติของชีวิตจริง ผู้เรียนจะขวนขวายหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ทำให้ได้กระบวนการทำงานที่สามารถนำคิดตัวไปใช้ได้” และจะเห็นได้ว่าหลังจากอบรมแล้วนักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันตรงกับงานวิจัยของประทีป หวาดชิด (2545) ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า หลังจากเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก ในการติดตามนักเรียนหลังการอบรมในครั้งนี้ นักเรียนได้ให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์เช่นกันว่า การเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจและอยากอนุรักษ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก

จากงานวิจัยได้องค์ความรู้ ดังนี้ คือ

1) ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง ถือว่าเป็นนวัตกรรม เป็นองค์ความรู้ใหม่โดยเฉพาะ (1) ส่วนประกอบหรือองค์ประกอบที่สำคัญของชุดการเรียนที่ประกอบด้วยประสบการณ์หลัก ประสบการณ์รอง ภารกิจ และงาน เป็นรูปแบบใหม่ในการพัฒนาทางด้านสื่อ (2) การถ่ายทอดเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในรูปของชุดการเรียนทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้น (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในด้านการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาในกลุ่ม ความมีเหตุมีผล และคุณธรรมจริยธรรม (4) ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงนำไปใช้ได้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะความชำนาญใน 3 ด้าน คือ ด้านการเกษตร ด้านหัตถกรรม และด้านแพทย์แผนไทย (5) องค์ความรู้ที่ได้ คือ ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจ

พอเพียงออกแบบไว้ให้สามารถศึกษาหรือเรียนได้ทั้ง 3 รูปแบบ คือ เรียนแบบยึดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนกับเพื่อน และเรียนด้วยตนเอง

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนได้ผ่านกระบวนการหาประสิทธิภาพ คือ การทดลองใช้เบื้องต้น และทดลองใช้จริง ชุดการเรียนนี้ช่วยทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีความพึงใจในระดับมากที่ได้เรียนจากชุดการเรียนนี้ ดังนั้น โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรีสามารถนำมาใช้สอนนักเรียนในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาได้

2) การจัดกลุ่มนักเรียน ในการเรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้จัดกลุ่มนักเรียนตามความสมัครใจกลุ่มละ 5 คน

3) การเตรียมสถานที่ ต้องจัดเตรียมสถานที่ในห้องเรียนให้มีมุมหนังสือ มุมวัสดุและอุปกรณ์ และมุมแสดงผลงาน ในกรณีพานักเรียนศึกษาดูงานการเกษตร ต้องสำรวจสถานที่เพื่อความปลอดภัยของนักเรียนและเพื่อลดระยะเวลาในการเดินทาง

4) การเตรียมวัตถุดิบ วัสดุ และอุปกรณ์ ในหน่วยประสบการณ์ที่ 4 การทำหัวโขน และการทำลูกประคบ จำเป็นต้องจัดเตรียมวัตถุดิบ วัสดุและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ทำไว้ที่มุมวัสดุและอุปกรณ์ และให้มีจำนวนเพียงพอกับนักเรียน

5) การเตรียมเครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายภาพโปรเจกเตอร์ (LCD) จะต้องจัดเตรียมเครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่อง LCD ให้พร้อมเพื่อฉายวิดีโอทัศน์ให้นักเรียนได้ชม ควรทำการทดสอบเครื่องมือก่อนใช้ด้วย

6) นักเรียนทุกคนต้องมีคู่มือในการเผชิญประสบการณ์ และเขียนภารกิจและงานที่ทำลงในคู่มือเผชิญประสบการณ์

7) การใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีขั้นตอนสำคัญ คือ (1) ปฐมนิเทศ (2) ทดสอบก่อนเรียน (3) ศึกษาชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) ประกอบภารกิจและงานตามแผนเผชิญประสบการณ์ และศึกษาดูงานเฉพาะในหน่วยประสบการณ์ที่ 1 และ (5) ทดสอบหลังเรียน

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ชุดการเรียนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักเรียนศึกษาใน 3 ด้าน คือ ด้านเกษตร ด้านหัตถกรรม และด้านการแพทย์แผนไทย ยังมี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีก 4 สาขาที่น่าจะได้นำมาผลิตเป็นชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สาขา ศิลปกรรม สาขาการจัดการ สาขาภาษาและวรรณกรรม และสาขาศาสนาและประเพณี

2) ชุดการเรียนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในสาขาอื่นๆ ที่จะทำการวิจัยต่อไป น่าจะนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคมมาช่วย เป็นชุดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เสมือนจริงเพื่อให้นักเรียนจำนวนมากได้มีโอกาสเรียน